

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα, Τηλ.: 210 72 33 221-2, 210 72 33 216, Fax: 210 72 33 217

Website: www.nchr.gr E-mail: info@nchr.gr

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΕΔΑ

**επί του Στρατηγικού Σχεδίου (Στρατηγικός Σχεδιασμός 2018-2020) για το
Σωφρονιστικό Σύστημα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και
Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων -
Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής**

5 Ιουλίου 2017

Παρατηρήσεις ΕΕΔΑ επί του Στρατηγικού Σχεδίου (Στρατηγικός Σχεδιασμός 2018-2020) για το Σωφρονιστικό Σύστημα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής¹

Με την από 1207/11.5.2017 επιστολή του, ο Γενικός Γραμματέας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων απέστειλε στην ΕΕΔΑ το Στρατηγικό σχέδιο για το Σωφρονιστικό Σύστημα, καλώντας την να συμβάλει στην τελική του διαμόρφωση, με τη διατύπωση απόψεων και παρατηρήσεων επί αυτού.

Η ΕΕΔΑ έχει άλλωστε κατά το παρελθόν εξετάσει ζητήματα που αφορούν το σωφρονιστικό σύστημα και τα δικαιώματα του ανθρώπου στην Ελλάδα². Προκειμένου να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στην πρόσκληση για σχολιασμό, συγκεκριμένα, του νέου σχεδιασμού για το σωφρονιστικό σύστημα στην Ελλάδα, η ΕΕΔΑ αποφάσισε τη σύγκλιση του Α΄ Τμήματός της επί των Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, το οποίο συνεδρίασε την 8.6.2017 και

¹ Το κείμενο υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στη συνεδρίασή της της 5^{ης} Ιουλίου 2017. Η κα Σοφία Βιδάλη, μέλος της ΕΕΔΑ με ειδικές γνώσεις επί του θέματος ως Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής του Δ.Π.Θ., ανέλαβε την κατάθεση γραπτών παρατηρήσεων επί του Σχεδίου.

² Το ιστορικό της ενασχόλησης της ΕΕΔΑ με το θέμα ξεκινά ήδη από το 2001 : *Ετήσια Έκθεση ΕΕΔΑ 2001*, σελ. 143-156. Βλ. κυρίως, ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις και προτάσεις της ΕΕΔΑ για ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές (2009). Βλ. επίσης, ΕΕΔΑ, [Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και τον Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου](#) (2011), ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης "Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης"](#) (2010), ΕΕΔΑ, [Οι συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά κρατητήρια και χώρους κράτησης αλλοδαπών](#) (2010), ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας στην Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των ΗΕ σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας](#) (2010), ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ, επί των μέτρων βελτίωσης του σωφρονιστικού συστήματος, της επιβαρυντικής περιστασης της τέλεσης αδικημάτων από άτομο με καλυμμένα ή αλλοιωμένα χαρακτηριστικά και επί της διοικητικής απέλασης και κράτησης των αλλοδαπών \(του Σ/Ν του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Μεταρρυθμίσεις στην οργάνωση της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας, στη Θεραπευτική μεταχείριση γρηστών ναρκωτικών ουσιών και άλλες διατάξεις»\)](#) (2009), ΕΕΔΑ, [Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές](#) (2008), ΕΕΔΑ, [Επίσκεψη στα ξενοδοχεία 'Κρυστάλ', 'Ριβολί' και 'Παλμύρα', όπου έχουν μεταστεγαστεί τρόφιμοι του ΨΝΑ \(Δαφνίου\) μετά από τον καταστροφικό σεισμό του 1999 \(11/8/2004 & 20/9/2004\)](#) (2004), ΕΕΔΑ, [Απόφαση για το ζήτημα της πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας μέσω του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της σχετικής σύμβασης του ΟΗΕ](#) (2002) (2004), ΕΕΔΑ, [Επίσκεψη της ΕΕΔΑ στις Φυλακές Κορυδαλλού](#) (2004), ΕΕΔΑ, [Ζητήματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε περιπτώσεις φύλαξης ποινικά ακατολόγιστων προσώπων σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα](#) (2003), ΕΕΔΑ, [Οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα](#) (2002), ΕΕΔΑ, [Οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα](#) (2001). Για λοιπά ζητήματα που άπτονται του εγκλεισμού, της ποινικής δικαιοσύνης και της αντεγκληματικής πολιτικής, βλ. ενδεικτικά ΕΕΔΑ, «Απόψεις και προτάσεις επί του Σ/Ν για την τροποποίηση διατάξεων του ΠΚ και του ΚΠοινΔ για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», *Ετήσια έκθεση 2001*, σελ. 157, ΕΕΔΑ, «Ζητήματα προστασίας ΔτΑ σε περιπτώσεις φύλαξης ποινικά ακαταλόγιστων ατόμων σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα», *Ετήσια έκθεση ΕΕΔΑ 2003*, σελ. 165, ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις και προτάσεις πάνω στο Σ/Ν για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων», ΕΕΔΑ, «Απόψεις για το Σ/Ν για την επιτάχυνση της ποινικής διαδικασίας» και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί των συνθηκών διαβίωσης των ψυχικά πασχόντων τροφίμων του ΨΝΑ».

συζήτησε επί του ως άνω Σχεδίου. Τα πορίσματα που προέκυψαν από τη συνεδρίαση αυτή³ σε συνδυασμό με τις παλαιότερες θέσεις της ΕΕΔΑ επί του θέματος, αποτελούν τη βάση των παρατηρήσεων που ακολουθούν και αφορούν συγκεκριμένα το υπό εξέταση Σχέδιο.

Γενικές Παρατηρήσεις

Η ΕΕΔΑ κρίνει ως θετική την πρωτοβουλία κατάρτισης Στρατηγικού Σχεδίου για το σωφρονιστικό σύστημα, γεγονός που καταδεικνύει ότι η Πολιτεία αφουγκράζεται την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις στο συγκεκριμένο τομέα⁴. Επίσης θετικό είναι το γεγονός ότι το Στρατηγικό Σχέδιο εστάλη σε ένα σημαντικό αριθμό φορέων για γνωμοδότηση.

Σε ό,τι αφορά γενικά το Στρατηγικό Σχέδιο η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι, ως προς τα γενικά χαρακτηριστικά του εν λόγω σχεδίου, προκύπτει ότι πρόκειται για ένα σχέδιο βραχυπρόθεσμο, που προσεγγίζει το σωφρονιστικό σύστημα αυτοτελώς και χωρίς άλλη συσχέτιση με τους άλλους θεσμούς του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και ότι πρόκειται για ένα σχέδιο που δεν έχει ακόμα τεθεί σε πορεία υλοποίησης, καθώς δεν περιλαμβάνει στοιχεία οικονομικού προϋπολογισμού για την εφαρμογή του. Αναλυτικότερα η ΕΕΔΑ επισημαίνει τα εξής:

- Σχετικά με το *Νομοθετικό Πλαίσιο αναφοράς* του Στρατηγικού Σχεδιασμού, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι είναι ανάγκη να ληφθεί υπόψη και να αναφέρεται ρητά η «Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (N 4074/2012)» (βλ. άρθρα 13, 15 και 16 της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία).
- Σχετικά με το *χρονικό ορίζοντα* της υπό εξέτασης πρωτοβουλίας η ΕΕΔΑ παρατηρεί, ότι πρόκειται για βραχυπρόθεσμο στρατηγικό σχέδιο τριετίας (2018-2020). Προκειμένου όμως να εφαρμοστούν τα πλείστα μέτρα που προτείνονται, να πλαισιωθούν από υποστηρικτικά μέτρα, ώστε να μπορέσουν να εμπεδωθούν, καθώς και να υπάρξει περιθώριο αξιολόγησης της εφαρμογής και αποτελεσματικότητάς τους, θα ήταν προτιμότερο να καταρτιστεί ένα πενταετές σχέδιο.
- Σε ό,τι αφορά την προσέγγιση που υιοθετείται στο υπό εξέταση Στρατηγικό Σχέδιο, διαπιστώνεται ότι η στοχοθεσία του αναπτύσσεται ανεξάρτητα από τους εξωτερικούς παράγοντες που επιδρούν στη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος, όπως π.χ. ο λεγόμενος «υπερπληθυσμός» (βλ. και επομ.). Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι θα ήταν σκόπιμο να

³ Η συνεδρίαση ήταν ανοικτή σε όλα τα μέλη της ΕΕΔΑ.

⁴ Βλ. και τη σύσταση της CPT : CPT, Έκθεση προς την Ελληνική κυβέρνηση αναφορικά με την επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) Από 14 έως 23 Απριλίου 2015, CPT/Inf (2016) 4 part, 1.3.2016, σελ. 3.

συσχετισθεί ο σχεδιασμός για το σωφρονιστικό σύστημα με τη συνολική λειτουργία του ποινικοκατασταλατικού συστήματος, τόσο με τη λειτουργία του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, όσο και με τη λειτουργία της αστυνομίας, επειδή αυτοί οι θεσμοί «καθορίζουν» διαδοχικά μεταξύ άλλων και το μέγεθος του πληθυσμού των φυλακών (δηλ τις εισαγωγές στα καταστήματα κράτησης). Αναλυτικότερα, η ΕΕΔΑ υποστηρίζει ότι θα ήταν σκόπιμο να υπάρξουν δια-τομεακές προσεγγίσεις, που να εξετάζουν την επίδραση που έχουν στη λειτουργία του Σωφρονιστικού Συστήματος η επιβολή της προσωρινής κράτησης, οι ποιοτικές μεταβολές στην επιμέτρηση της ποινής, ο εργασιακός φόρτος των δικαστηρίων κλπ. Επίσης, θα πρέπει να ερευνηθεί η έμμεση επίδραση που έχει η λειτουργία της αστυνομίας στη λειτουργία του Σωφρονιστικού Συστήματος. Συνολικά, η ΕΕΔΑ παρατηρεί, ότι κάθε σχεδιασμός για το Σωφρονιστικό Σύστημα θα ήταν σκόπιμο να προσεγγίζει το σύστημα αυτό ως μέρος του συνολικού ποινικοκατασταλατικού συστήματος, να αξιολογεί και να λαμβάνει υπόψη τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των υπο-συστημάτων του (αστυνομία – δικαιοσύνη-φυλακές). Στην ίδια κατεύθυνση, η ΕΕΔΑ επισημαίνει την ανάγκη ο Στρατηγικός σχεδιασμός να διέπεται από μια συγκεκριμένη φιλοσοφία σε σχέση με το σωφρονιστικό σύστημα. Να υιοθετεί, δηλαδή, ένα πρότυπο (μοντέλο) ποινικής καταστολής και έκτισης ποινών, το οποίο να επιδιώκει την υλοποίηση συγκεκριμένων γενικότερων αρχών, που τυποποιούνται στους στόχους του σωφρονιστικού συστήματος και στο σκοπό της επιβολής των ποινών στέρησης της ελευθερίας. Η ΕΕΔΑ έχει την πεποίθηση ότι μόνον έτσι θα μπορεί να ελέγχεται και να αξιολογείται η λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος και η εναρμόνισή της με τις Συνταγματικές διατάξεις και την ΕΣΔΑ.

- Γενική επίσης, παρατήρηση αποτελεί η απουσία τόσο της τεκμηριωμένης αποτύπωσης της υπάρχουσας κατάστασης, όσο και η απουσία επιμέρους οικονομικών στοιχείων και ενός κατά προσέγγιση χρονοδιαγράμματος για την υλοποίηση του σχεδίου αυτού. Η ΕΕΔΑ κρίνει ότι θα ήταν χρήσιμο το Σχέδιο να συνοδεύεται από μια αρχικά γενική ανάλυση κόστους⁵ των δράσεων (με ειδική μνεία σε δράσεις που δεν έχουν δημοσιονομικό κόστος), από ένα χρονοδιάγραμμα⁶ καθώς και από παρουσίαση των διαδοχικών σταδίων υλοποίησης των εν λόγω δράσεων.

Παρατηρήσεις επί ειδικών στόχων του Στρατηγικού Σχεδίου

⁵ Η εξασφάλιση των αναγκών για την υλοποίηση των δράσεων πόρων αποτελεί πράγματι κεντρικό σημείο για κάθε σχεδιασμό πολιτικών. Βλ. για τα Σχέδια δράσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου, *mutatis mutandis*, ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις](#) της ΕΕΔΑ για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα δικαιώματα του παιδιού (23.1.2015).

⁶ CPT, Έκθεση προς την Ελληνική κυβέρνηση αναφορικά με την επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) Από 14 έως 23 Απριλίου 2015, CPT/Inf (2016) 4 part, 1.3. 2016, σελ. 3.

Για τους ειδικότερους στόχους που καταγράφονται στο Σχέδιο, η ΕΕΔΑ παρατηρεί τα πιο κάτω :

- *Βελτίωση των συνθηκών κράτησης – εκσυγχρονισμός υποδομών (Στρατηγικός Στόχος 4.1)*

Η ΕΕΔΑ αποτιμά ως θετικές τις έως τώρα πρωτοβουλίες για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης. Επιπλέον, κρίνει αναγκαίο:

α) να αντικατασταθεί, όπου χρησιμοποιείται στο κείμενο, ο όρος «ψυχική ασθένεια / ψυχικά ασθενής» με τον όρο «ψυχική πάθηση». Αξίζει να επισημανθεί ότι η χρήση του όρου «ψυχικά ασθενής» είναι απόρροια του ιατρικού μοντέλου προσέγγισης της αναπηρίας. Αντίθετα, η ως άνω πρότασή βασίζεται στο δικαιωματικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, το οποίο κατοχυρώνεται με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Γενικά η ΕΕΔΑ επισημαίνει την ανάγκη να περιληφθούν και να αναφέρονται ρητά δράσεις και στόχοι που αφορούν την σωματική ή άλλη αναπηρία τις ψυχικές παθήσεις και συναφή προβλήματα⁷.

β) να επανεξεταστεί το ζήτημα του προβλεπόμενου και επιδιωκόμενου να εξασφαλιστεί ζωτικού χώρου ανά κρατούμενο (τ.μ/1 κρατούμενο) και να εναρμονιστεί ο στόχος αυτός με τις προβλέψεις του ισχύοντος Σ.Κ. ή τουλάχιστον με τις προβλέψεις της CPT (Βλ *Λευκή Βίβλος για το Σωφρονιστικό Υπερπληθυσμό, Συμβούλιο της Ευρώπης, 2016*).

γ) να αποτελέσει αντικείμενο παρεμβάσεων και επαναπροσδιορισμού η χωροθέτηση των καταστημάτων κράτησης, η λειτουργία των αγροτικών και άλλων τύπων «παραγωγικών» φυλακών, που θα είναι περισσότερο εναρμονισμένες με το αστικό περιβάλλον. Η ΕΕΔΑ συνιστά επίσης, να εξεταστεί η επίδραση που έχει η λειτουργία μεγάλης χωρητικότητας καταστημάτων κράτησης στην καλή διοίκηση της φυλακής, στις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων και του προσωπικού, να εξεταστεί το ενδεχόμενο της σταδιακής επικράτησης της λειτουργίας μικρής χωρητικότητας καταστημάτων κράτησης, ώστε να μπορούν να είναι ελέγξιμες, να επικρατούν «ανθρώπινες συνθήκες» και να εφαρμόζονται πολιτικές επανένταξης.

Η ΕΕΔΑ συνιστά επιπλέον, σε κάθε σχεδιασμό υποδομών των ΚΚ να περιλαμβάνονται προδιαγραφές και στη βάση των αρχών του «σχεδιασμού για όλους».

⁷ Πρόταση αναδιατύπωσης του πέμπτου επιχειρησιακού στόχου, υπό τον Στρατηγικό στόχο 4.1 : «Σχέδιο για τη μεταχείριση εύλωτων ομάδων: γυναίκες, νέοι, υπερήλικες, αλλοδαποί, άτομα με σωματική, αισθητηριακή, νοητική, ψυχική ή πολλαπλή αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση ~~ψυχικά ασθενείς, χρήστες ουσιών, οροθετικοί, μη ετερόφυλα άτομα~~».

- *Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού - εκπαίδευση προσωπικού - διοίκηση (Στρατηγικός Στόχος 4.2)*

Η ΕΕΔΑ κρίνει αναγκαίο να υπάρξει ποιοτική αναβάθμιση των προσόντων του προσωπικού διοίκησης, του φυλακτικού και άλλου προσωπικού που υπηρετεί στα Καταστήματα Κράτησης (ΚΚ), ώστε να μπορούν αντιμετωπίζουν τα ποικίλα προβλήματα και καταστάσεις που ανακύπτουν στην καθημερινή διαβίωση μέσα στη φυλακή και να συνδράμουν στο μέτρο της αρμοδιότητάς τους κρατούμενους. Προς αυτήν την κατεύθυνση, υποστηρίζει τη δημιουργία ενός μόνιμου συστήματος βασικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης του προσωπικού (και όχι απλά αποσπασματικής κατάρτισης)⁸ ανάλογα με την θέση εργασίας και τις ανάγκες που ανακύπτουν, ιδίως να εναρμονιστεί το σύστημα αυτό με τις νέες τάσεις και κατευθύνσεις των Κανόνων του ΟΗΕ για τη μεταχείριση των κρατουμένων (Nelson Mandela Rules), που περιλαμβάνουν μια νέα αντίληψη για το ρόλο του προσωπικού των ΚΚ. Επιπλέον, κρίνει ότι είναι αναγκαία η τροποποίηση των εσωτερικών κανονισμών των ΚΚ προς την κατεύθυνση α) της αναλυτικής, σαφούς περιγραφής και ρύθμισης των κανόνων, συνθηκών και προϋποθέσεων εκπλήρωσης των καθηκόντων και υποχρεώσεων του προσωπικού β) της ανάπτυξης ενός συστήματος λογοδοσίας του προσωπικού και της διοίκησης γ) της ουσιαστικής προστασίας και ασφάλειας του προσωπικού και των κρατουμένων. Για τα σχετικά θέματα όπως αυτά περιγράφονται στον επιχειρησιακό σχεδιασμό, δεν προκύπτει ένα συνεκτικό πλαίσιο ρύθμισής τους ούτε ο τρόπος με τον οποίο θα υλοποιηθούν και εντός ποιου χρονοδιαγράμματος.

Ειδικότερα, σχετικά με τις διατάξεις που διέπουν την εργασιακή κατάσταση του προσωπικού, η ΕΕΔΑ αξιολογεί ως αναγκαία την επανεξέταση του πειθαρχικού δικαίου των υπαλλήλων των ΚΚ, ώστε οι κυρώσεις που επιβάλλονται να έχουν ένα ουσιαστικό νόημα και πρακτικές συνέπειες χωρίς να υποθηκεύουν την υπηρεσιακή εξέλιξη του προσωπικού, για ήσσονος σημασίας παραπτώματα. Είναι επίσης αναγκαία η συνολική θεσμική ρύθμιση της λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης και επομένως, η ενσωμάτωση στη βασική νομοθεσία για τα καταστήματα κράτησης, δηλαδή στον Σωφρονιστικό Κώδικα⁹ και ζητημάτων που αφορούν το

⁸ Για την ανάγκη εκπαιδευμένου προσωπικού στην Ελλάδα, βλ. και CAT, [Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Greece](#) (Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ επί της πέμπτης και έκτης περιόδου έκθεσης της Ελλάδας), CAT/C/GRC/CO/5-6, 27.6.2012.

⁹ Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει σε παλαιότερο κείμενό της ότι ο ισχύων Σωφρονιστικός Κώδικας, « που θεωρείται ιδιαίτερα φιλελεύθερος, αποτελείται από δεκατέσσερα κεφάλαια και καλύπτει το σύνολο των ζητημάτων οργάνωσης και λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος και των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των κρατουμένων. Βασίζεται στο αποκαλούμενο «δικαικό» πρότυπο, και εμφορείται από το σεβασμό των ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων (την υποβολή του κρατουμένου σε προγράμματα αγωγής, την προαγωγή της κοινωνικής επανένταξης, τη συμμετοχή του σε προγράμματα κατάρτισης και απασχόλησης -εφόσον ο ίδιος το επιθυμεί- και την ελαχιστοποίηση της παραμονής του στην φυλακή μέσω της διεύρυνσης της εφαρμογής εναλλακτικών ποινών και μέτρων μεταχείρισης), ενώ προγενέστερες σωφρονιστικές νομοθεσίες βασιζόνταν είτε στο λεγόμενο «προνοιακό/θεραπευτικό» πρότυπο (σύμφωνα με το οποίο η επιβολή της ποινής στόχευε στην αναμόρφωση της προσωπικότητας

προσωπικό των ΚΚ και τους γενικούς κανόνες διοίκησης των φυλακών. Μια τέτοια προσέγγιση θα καθιστά σαφέστερη για το προσωπικό την κοινωνική λειτουργία του και θα παρέχει ένα συνεκτικό πλαίσιο για την εκπαίδευση του.

- *Μείωση του υπερπληθυσμού - εναλλακτικά μέτρα και αξιόπιστη έκτιση τους - πρόληψη και αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας (Στρατηγικός Στόχος 4.3)*

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι κάθε τέτοιος στόχος οφείλει να εξετάζεται σε σχέση με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που συντελούν στον υπερπληθυσμό και συγκεκριμένα, να συνδυάζεται με την εξέταση των μεταβολών της εγκληματικότητας, με την έρευνα για την υποτροπή και υπερεκπροσώπηση στον πληθυσμό των κρατούμενων συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού, με τις αλλαγές στο νόμο (εγκληματοποιήσεις /ποινικοποιήσεις) και με τη λειτουργία του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, παράμετροι που λείπουν εξολοκλήρου από τη λογική του στόχου 4.3. Λείπει επίσης κάθε αναφορά και επεξήγηση σχετικά με την κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού των ΚΚ. Αντίθετα, η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι η ρύθμιση του αριθμού των κρατούμενων ως ενός τεχνικού προβλήματος μέσα από την κατά καιρούς θέσπιση έκτακτων μέτρων αποσυμφόρησης των φυλακών δεν έχουν έως τώρα αποτέλεσμα

Ειδικότερα, όπως διαπιστώνει και το Συμβούλιο της Ευρώπης, έχει επέλθει τα τελευταία χρόνια σημαντική μείωση του πληθυσμού των φυλακών στην Ελλάδα¹⁰. Μέτρα, όμως, όπως η αντιμετώπιση της υπερποινικοποίησης (πχ με την πρόβλεψη διοικητικών προστίμων για ορισμένα αδικήματα), η εφαρμογή εναλλακτικών της κράτησης μέτρων¹¹, η μεταρρύθμιση του θεσμού της προσωρινής κράτησης¹² και η πρόνοια για υπολογισμό της υποτροπής παραμένουν αναγκαία. Η συνολική επανεξέταση αυτών των ζητημάτων όπως είναι προφανές θέτει το ζήτημα και της θέσπισης μια νέας βασικής ποινικής νομοθεσίας και άρα ουσιαστικές τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και σε επιμέρους διατάξεις και επί των βασικών δικαιολογητικών του αρχών.

και την ηθική βελτίωση του κρατούμενου), είτε στο «τιμωρητικό» πρότυπο. Αντιμετωπίζει, δηλαδή, τον κρατούμενο ως «αποκείμενο δικαίου»» (ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις και προτάσεις της ΕΕΔΑ για ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές (2009), *op. cit*, σελ. 215).

¹⁰ Καταγράφεται μείωση 18, 8 %. Επίσης, η πυκνότητα των φυλακών σημείωσε πτώση από 121,4 κρατούμενους σε 97,6 (CoE, [Europe's prison population falls, but there is no progress in tackling overcrowding, says annual Council of Europe survey](#), Press release - DC031(2017), 14.3.2017).

¹¹ Βλ. ενδεικτικά, CoE, PACE, Resolution 1938 (2013), [Promoting alternatives to imprisonment](#).

¹² Βλ. μεταξύ άλλων, CAT, [Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Greece](#) (Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ επί της πέμπτης και έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας), *op. cit*. και ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις και προτάσεις της ΕΕΔΑ για ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές (2009), *op. cit*, σελ. 237.

- *Προετοιμασία επανένταξης (Α, Β, Γ) - μετασφρονιστική μέριμνα (Στρατηγικός Στόχος 4.4)*

Η ΕΕΔΑ, αναλογιζόμενη ιδίως τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας στην αγορά εργασίας και του υψηλού δείκτη ανεργίας στην Ελλάδα, παρατηρεί, ότι η επαγγελματική επανένταξη των κρατουμένων χρήζει ειδικής μέριμνας προκειμένου να μην μετατρέπεται σε ένα θεωρητικό στόχο.

Η απουσία ενός συνεκτικού μηχανισμού τόσο για την βασική εκπαίδευση των κρατουμένων, όσο και για περαιτέρω σπουδές τους ή την επαγγελματική τους κατάρτιση και την παρακολούθηση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς της, αποτελεί εμπόδιο για την υλοποίηση δράσεων, όπως αυτή που προτείνεται σε σχέση με το ατομικό πλάνο κρατούμενου (πχ. προκύπτει η απορία ποιος θα το παρακολουθεί και σε ποιες φυλακές;). Η υλοποίηση του Στόχου 4.4. συνέχεται με τον εξορθολογισμό της εκπαίδευσης των κρατουμένων και προσαρμογή της στις σημερινές ανάγκες της αγοράς εργασίας, σε αναλογία με τις τυπικές δυνατότητες και το υπάρχον επίπεδο εκπαίδευσης των κρατουμένων, προκειμένου να υπάρχουν ρεαλιστικές δυνατότητες απορρόφησης σε σχέση και με τα προσόντα του κάθε κρατούμενου (πχ μια ιδέα θα ήταν η δημιουργία αστικών φυλακών μαθητείας εκτός από αγροτικές φυλακές). Από το Σχέδιο θα ήταν αναγκαίο να προκύπτει με ποιον τρόπο η Πολιτεία θα υλοποιήσει τους στόχους που τίθενται και με τι πόρους (ανθρώπινους και οικονομικούς), λαμβάνοντας ιδίως υπόψη την ανάγκη για ειδικευμένο προσωπικό. Περαιτέρω θα ήταν χρήσιμο το Σχέδιο να περιλαμβάνει προβλέψεις ενίσχυσης ήδη υπάρχουσών δομών μετασφρονιστικής μέριμνας, όπως είναι η ΕΠΑΝΟΔΟΣ.

- *Ασφάλεια προσωπικού και κρατουμένων - διαφάνεια - λογοδοσία (Στρατηγικός Στόχος 4.5)*

Σε ό,τι αφορά την ασφάλεια του προσωπικού και των κρατουμένων που προβλέπονται στο Στόχο 4.5, η ΕΕΔΑ θεωρεί απαραίτητο να υπάρξει ειδική μέριμνα για την αντιμετώπιση φαινομένων διαφθοράς, δράσης ισχυρών ομάδων κρατουμένων/ εγκληματικών οργανώσεων εντός των φυλακών, καθώς αυτά υπονομεύουν την ασφάλεια των κρατουμένων και του προσωπικού αλλά και κάθε προσπάθεια επανένταξης. Στο πλαίσιο αυτό είναι κρίσιμο να ενταχθούν στον στρατηγικό σχεδιασμό οι Κανόνες Μαντέλα (Nelson Mandela Rules) του ΟΗΕ¹³ και η προσέγγιση της δυναμικής ασφάλειας που προωθεί ο ΟΗΕ, όπως και να υπάρξει

¹³ [UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners](#), Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015, A/RES/70/175, 8.1.2016. Βλ. και την κοινή δημόσια ανακοίνωση του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια Juan E. Méndez, του Ειδικού Εισηγητή για τις φυλακές, τις συνθήκες κράτησης και αστυνόμευσης στην Αφρική Med Kaggwa, του Εισηγητή για τα δικαιώματα των προσώπων που έχουν στερηθεί της ελευθερίας τους της Διαμερικανικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου James Cavallaro και του Επιτρόπου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του

ένα ανάλογο θεσμικό πλαίσιο. Η ΕΕΔΑ παρατηρεί, ωστόσο, ότι επί των ζητημάτων αυτών δεν γίνεται μνεία στο Στρατηγικό Σχέδιο.

- *Υπηρεσίες Υγείας στις φυλακές σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας (Στόχος 4.6)*

Σε ότι αφορά τις υπηρεσίες υγείας η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι έχουν γίνει έντονες προσπάθειες σε ζητήματα που αφορούν την υγεία των κρατουμένων και τις υπηρεσίες υγείας σύμφωνα με όσα αναφέρονται στον απολογισμό (σελ. 12-13) και κρίνει ως ιδιαίτερα θετική την ένταξη του Νοσοκομείου και του Ψυχιατρείου Κρατουμένων στο ΕΣΥ.

Η ΕΕΔΑ επιπλέον επισημαίνει ότι στον τομέα αυτόν η «δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης» για τους κρατούμενους με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, είναι ανάγκη να συμπεριλαμβάνει και τα τεχνικά βοηθήματα, τα θεραπευτικά μέσα και τα αναλώσιμα υλικά τους.

Εκτός αυτών όμως η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι έχουν γίνει αξιοσημείωτες και επιτυχείς προσπάθειες και στον τομέα των εξαρτήσεων. Παρόλα αυτά, είναι γνωστό, ότι το πρόβλημα των εξαρτησιογόνων ουσιών στα καταστήματα κράτησης είναι συνεχές, μάλλον ανάγεται σε δομικό πρόβλημα που ευνοείται και από τις συνθήκες κράτησης. Ειδικότερα επί του θέματος αυτού, η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι είναι ανάγκη να υιοθετηθούν και μέσα στα καταστήματα κράτησης πολιτικές και πρακτικές που να ακολουθούν τις διεθνείς τάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών και ειδικότερα, να αναπτυχθούν εκτός από τις πολιτικές μείωσης της βλάβης ή τα προγράμματα απεξάρτησης (πολιτική μείωσης της ζήτησης εξαρτησιογόνων ουσιών) και πολιτικές μείωσης της προσφοράς (μέσα στη φυλακή) μέσα από ένα ειδικό σχεδιασμό που να λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες συνθήκες κάθε ΚΚ.

Συνολικά η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι από τον απολογισμό που παρατίθεται στο εν λόγω σχέδιο, προκύπτει μια έντονη προσπάθεια αντιμετώπισης δομικών και περιστασιακών προβλημάτων των ΚΚ και ότι το Σχέδιο του Στρατηγικού Σχεδιασμού αποτελεί μια καλή βάση, που με τις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν και την κατάλληλη επεξεργασία, θα μπορούσε να οδηγήσει σε έναν στρατηγικό σχεδιασμό που θα επέμβει σε δομικά προβλήματα του σφραγιστικού μας συστήματος. Ιδιαίτερη συμβολή προς αυτήν την κατεύθυνση θα είχε η δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού «εσωτερικού ελέγχου» εφαρμογής του Στρατηγικού Σχεδίου.

Συμβουλίου της Ευρώπης, Nils Muižnieks, [Let's mark Mandela Day by adopting a minimum set of human rights for millions of detainees Nelson Mandela International Day](#), 18.7.2016.